

فلسفه حدّ زنا و آثار تطبیق آن در تأمین امنیت اجتماعی

خبرنوال مفتی نور محمد محبی

مشاور علمی مرکز تحقیقاتی بانکداری اسلامی و مسائل معاصر، آکادمی علوم افغانستان

ایمیل: noormohammad.muhebbi@gmail.com

چکیده

شریعت اسلامی نظام جامع و الهی است که هدف آن تأمین سعادت دنیوی و اخروی انسان، حفظ نظم اجتماعی و تأمین امنیت عمومی است. حدّ زنا به عنوان یکی از حدود شرعی با فلسفه‌ای بازدارنده و پیش‌گیرانه تشریح شده است تا از فروپاشی خانواده، گسترش فساد اخلاقی و تهدید نظم اجتماعی جلوگیری شود. این تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی و استفاده از آیات قرآن کریم، احادیث نبوی و دیدگاه‌های فقهاء، فلسفه تشریح حدّ زنا و پیامدهای آن را در تأمین امنیت اجتماعی و اخلاقی بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد که اجرای عادلانه و ضابطه‌مند حدّ زنا موجب پیش‌گیری از جرائم اخلاقی، حفظ عفت عمومی، تحکیم بنیان خانواده، ایجاد امنیت روانی و اجتماعی و تقویت اعتماد عمومی به نظام عدالت می‌شود. هم‌چنین، این حکم نقش مؤثری در تحقق مقاصد شریعت، به خصوص حفظ نسل و ارزش‌های اخلاقی جامعه دارد. حدّ زنا، افزون بر جنبه جزائی، به عنوان ابزاری برای حفظ مصالح عمومی و تضمین سلامت اخلاقی و اجتماعی جامعه اسلامی عمل می‌کند.

کلمات کلیدی: امنیت اجتماعی، حدّ شرعی، زنا، عفت عمومی، مقاصد شریعت

فلسفة حدّ الزّنا وآثارُ تطبيقه في تحقيقِ الأمنِ الاجتماعيِّ

الملخص

تُعَدّ الشريعة الإسلامية نظاماً شاملاً وإلهياً يهدف إلى تحقيق سعادة الانسان في الدنيا والآخرة، والحفاظ على النظام الاجتماعي، وضمان الأمن العام. وقد شرّع حدّ الزنا كأحد الحدود الشرعية بفلسفة رادعة ووقائية تهدف إلى منع تفكك الأسرة، وانتشار الفساد الأخلاقي، وتهديد الاستقرار الاجتماعي. وقد اعتمد هذا البحث المنهج الوصفي التحليلي، مستنداً إلى آيات القرآن الكريم، والأحاديث النبوية الشريفة، وآراء الفقهاء، لدراسة فلسفة تشريع حدّ الزنا وبيان أثره في تحقيق الأمن الاجتماعي والأخلاقي. وتبين نتائج الدراسة أنّ تطبيق حدّ الزنا بشكل عادل ووفق الشروط الفقهية الدقيقة يسهم في الوقاية من الجرائم الأخلاقية، وحفظ العفة العامة، وتعزيز كيان الأسرة، وإرساء الأمن النفسي والاجتماعي، بالإضافة إلى تقوية الثقة العامة في نظام العدالة. كما يعدّ هذا الحدّ أداةً فعّالة لتحقيق مقاصد الشريعة، لا سيما حفظ النسل والقيم الأخلاقية في المجتمع. وبذلك، فإنّ حدّ الزنا، إلى جانب طبيعته العقابية، يعدّ وسيلةً للحفاظ على مصالح المجتمع وضمان الصحة الأخلاقية والاجتماعية للمجتمع الإسلامي.

الكلمات المفتاحية: الأمن الاجتماعي، الحدود الشرعية، الزنا، العفة العامة،

مقاصد الشريعة

مقدمه

شریعت اسلامی به عنوان نظامی الهی و جامع، برای تنظیم زندگی فردی و اجتماعی انسان مجموعه‌ای هماهنگ از احکام عبادی، اخلاقی و حقوقی را تشریح کرده است تا جامعه‌ای سالم، عادلانه و امن تشکیل گردد. از مهم‌ترین اهداف این احکام، حفظ نظم اجتماعی و تأمین امنیت عمومی است. امنیت اجتماعی از اساسی‌ترین نیازهای جوامع انسانی به‌شمار می‌رود؛ از این‌رو شریعت اسلامی برای تحقق آن، افزون بر تربیت اخلاقی، تقویت ایمان و تشویق به ازدواج، قوانین جزایی بازدارنده‌ای نیز وضع کرده است. در میان این قوانین، حدود شرعی جای‌گاه خاصی دارند؛ زیرا برای جلوگیری از جرائم بزرگ و صیانت از ارزش‌های اساسی جامعه تشریح شده‌اند. یکی از مهم‌ترین این حدود، حدّ زنا است که با هدف حفظ عفت عمومی، صیانت از نسب و تحکیم نهاد خانواده مقرر گردیده است. بر همین اساس، این تحقیق به بررسی فلسفه تشریح حدّ زنا و نقش اجرای آن در تأمین امنیت اجتماعی می‌پردازد.

در جوامع معاصر، افزایش جرائم اخلاقی و تضعیف بنیاد خانواده به یکی از چالش‌های جدی اجتماعی تبدیل شده است. هر چند نظام‌های حقوقی مختلف برای کنترل این پدیده راه‌حل‌های ارائه کرده‌اند، اما موثریت بسیاری از آن‌ها جای شک است. در مقابل، شریعت اسلامی با تشریح حدّ زنا در پی حفظ عفت عمومی، صیانت از نسل و استحکام خانواده بوده است. با این حال، گاه فلسفه تشریح و کارکرد اجتماعی این حکم مورد سؤال قرار می‌گیرد.

اهمیت این تحقیق در آن است که امنیت اخلاقی و اجتماعی اساس ثبات و سلامت جامعه به‌شمار می‌رود و تضعیف آن پیامدهای گسترده‌ای در پی دارد. در شرایطی که گاه حدود اسلامی به صورت غیر علمی یا نادرست تحلیل می‌شوند، تبیین مستند و عقلانی فلسفه حدّ زنا ضرورت می‌یابد. این تحقیق می‌تواند در روشن‌سازی کارکردهای بازدارنده این حکم و جواب به یک‌تعداد شبهات معاصر در بخش فقه جزایی اسلام مؤثر باشد.

موضوع حدود شرعی، به خصوص حدّ زنا، از دیرزمانی در منابع فقهی مورد بررسی قرار گرفته است. آثاری مانند بدائع الصنائع اثر علاءالدین کاسانی، فتح القدیر ابن همام و الموافقات شاطبی (رحمه الله) بیش تر به بیان احکام، شرایط و ادله فقهی آن پرداخته اند. در دوره معاصر نیز تحقیقاتی درباره نظام جزایی اسلام انجام شده است؛ از جمله کتاب التشریح الجنائی الإسلامی مقارناً بالقانون الوضعی اثر عبدالقادر عوده (رحمه الله) که در آن فلسفه حدود و نقش آن در پیش گیری از جرم بررسی شده است، و نیز کتاب فلسفة العقوبات فی القانون والشرع الإسلامی نوشته علی محمد جعفر (رحمه الله) که به تحلیل اهداف و حکمت های مجازات در شریعت اسلامی پرداخته است. با وجود این، بررسی متمرکز فلسفه حدّ زنا با تأکید بر پیامدهای اجتماعی و امنیتی آن، به خصوص در زبان دری، کم تر مورد توجه قرار گرفته است. از این رو، در این تحقیق تلاش شده است این موضوع به صورت منسجم بررسی گردد و تا حدی این خلأ تحقیقی را پر کند.

هدف این تحقیق، تبیین فلسفه تشریح حدّ زنا و تحلیل نقش اجرای آن در تأمین امنیت اجتماعی و اخلاقی جامعه اسلامی است، به طوری که ضمن بررسی جایگاه این حکم در شریعت، تأثیر آن در پیش گیری از جرائم اخلاقی، حفظ عفت عمومی، تحکیم نهاد خانواده، تقویت اعتماد عمومی به عدالت و نیز نقش آن در تحقق مقاصد کلان شریعت اسلامی به صورت جامع و منظم مورد تحلیل قرار گیرد.

این تحقیق در پی آن است که به این سؤال اساسی جواب دهد که فلسفه تشریح حدّ زنا چیست و اجرای آن چه نقشی در تأمین امنیت اجتماعی و اخلاقی دارد، و در کنار آن، به بررسی سؤالاتی هم چون جایگاه حدّ زنا در شریعت اسلامی، چگونگی تأثیر آن در پیش گیری از جرائم اخلاقی، نقش آن در حفظ عفت عمومی و تحکیم خانواده، میزان تأثیر آن بر تقویت اعتماد عمومی به عدالت، و سهم آن در تحقق مقاصد کلی شریعت اسلامی نیز می پردازد.

روش تحقیق

روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است و با استفاده از منابع معتبر آیات قرآن کریم، احادیث نبوی و دیدگاه‌های فقهاء، ابعاد مختلف موضوع مورد بررسی قرار گرفته است.

مفهوم حد در فقه اسلامی

حد در لغت به معنی «منع» هست و به هر چیزی که بین دو چیز دیگر، واسطه شده و از اختلاط آن‌ها، جلوگیری کند، «حدّ» گفته می‌شود که جمع آن «حدود» است و عقوبات به‌خاطری «حدود» نامیده شده است که باعث منع انسان‌های شرور از ارتکاب جنایات می‌گردد. (الزحیلی، ۱۴۳۳ هـ، ج ۷، ص ۵۲۷۴).

حد در اصطلاح فقهی عبارت از عقوبت و مجازات مقدر و مشخصی است که از حقوق الله جل جلاله شمرده می‌شود و به غرض حفاظت از دین، جان، عقل، نسل و مال مردم وضع گردیده است. (الزحیلی، ۱۴۳۳ هـ، ج ۷، ص ۵۲۷۴).

فرق حد با تعزیر

فرق در بین «حدود» و «تعزیرات» این است که در حدّ، مقدار مجازات، تعیین شده است؛ ولی تعزیر، مجازات سبک‌تر است و اندازه آن، منوط به رأی و نظر حاکم شرع است، به گفتهٔ راغب: علت تسمیه و نام‌گذاری «حد زنا» و «حد خمر» آن است که: اجرای حدّ، مرتکبین را از ارتکاب مجدد تجاوز باز داشته و دیگران نیز، به خود آمده و برای این که مشمول قانون اجرای حدود الهی نشوند، دست و بال‌شان را جمع خواهند کرد و دنبال اعمال خلاف و غیر قانونی و جرم و جنایت نخواهند رفت. (الأصفهانی، ۱۴۱۲ هـ، ص ۲۲۱)

امنیت از دیدگاه اسلام

امنیت اجتماعی یکی از اساسی‌ترین نیازهای زندگی انسانی است. جامعه‌ای که از امنیت برخوردار نباشد، در معرض فروپاشی اجتماعی و اخلاقی قرار می‌گیرد. از دیدگاه اسلام، امنیت یکی از بزرگ‌ترین نعمت‌های الهی است.

قرآن کریم می‌فرماید: ﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا آلِيبِتِ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَعَاَمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ﴾ (قریش: ۳-۴). ترجمه: (پس باید بپرستند رب این خانه را آن پروردگار که طعام داد ایشان را در گرسنگی و ایمن ساخت ایشان را در حال ترس) (تفسیر کابلی).

این آیه نشان می‌دهد که امنیت در کنار تأمین معیشت، از مهم‌ترین نعمت‌های الهی برای جامعه انسانی است و پیامبران الهی هم‌واره در دعا‌های خود، طلب امنیت برای جوامع خویش داشته‌اند، چنان‌که ابراهیم (ع) دعاء می‌کند: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا﴾ (ابراهیم: ۳۵). ترجمه: (و چون گفت ابراهیم ای پروردگار من بگردان این شهر را جای امن) (تفسیر کابلی). این نشان‌دهنده جای‌گاه محوری امنیت در منظومه فکری اسلام است.

برنامه اسلامی برای تأمین امنیت

اسلام برای تأمین امنیت اجتماعی تنها به وضع قوانین جزایی اکتفاء نکرده است، بلکه مجموعه‌ای از راه‌حل‌های تربیتی و اجتماعی را ارائه کرده است.

تربیت ایمانی و اخلاقی

ایمان به خداوند متعال و باور به حساب‌رسی آخرت مهم‌ترین عامل بازدارنده از جرم است. قرآن کریم می‌فرماید: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ هُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ (الأنعام: ۸۳). ترجمه: (کسانی که یقین کردند و نیامیختند یقین خود را به نقصان (شرک) آن جماعت ایشان را هست ایمنی و ایشانند راه-یافتگان) (تفسیر کابلی).

همین‌طور ایمان مانع ارتکاب جرم می‌شود، چنان‌که پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «لا یزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن» (النیسابوری، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۷۴). ترجمه: (زناکار در هنگامی که زنا می‌کند، مؤمن کامل نیست). این حدیث نشان می‌دهد که ایمان واقعی انسان را از گناه و فساد باز می‌دارد.

چاره‌سازی اشباع غریزه

غریزه جنسی از قوی‌ترین غرایز انسانی است که خداوند برای بقای نسل، آرامش روانی و استحکام روابط اجتماعی در انسان قرار داده است. اسلام این غریزه را نه سرکوب می‌کند و نه رها می‌گذارد، بلکه آن را با راه‌حل‌های هدف‌مند هدایت می‌کند تا هم نیاز طبیعی انسان تأمین شود و هم جامعه از آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی محافظت گردد.

راه‌حل‌های اسلامی برای تنظیم این غریزه عبارت‌اند از:

- تسهیل ازدواج و تشویق جوانان به تشکیل خانواده؛
- رعایت حجاب و عفت عمومی برای کاهش تحریکات غیر ضروری؛
- کنترل چشم (غض بصر) برای حفظ پاکی دل و جامعه؛
- مبارزه با شایعه‌پراکنی و تهمت‌های ناموسی؛
- تقویت ارزش‌های اخلاقی مانند عفت، تقوا و مسئولیت‌پذیری.

ازدواج، مهم‌ترین وسیله اشباع مشروع غریزه است و نه تنها نیاز جنسی، بلکه محبت، آرامش روانی، تربیت نسل صالح و استحکام جامعه را فراهم می‌آورد. قرآن کریم می‌فرماید: «وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَسْعٌ عَلِيمٌ» (النور: ۳۲). ترجمه: (و به نکاح بدهید زنان بی‌شوهر (و مردان بی‌زن) را که از شما باشند و (به نکاح در آرید) نیکوکاران بندگان خود را و کنیزان خود را اگر باشند درویش توان‌گر کند ایشان را الله از فضل خود و الله گشایش‌کننده به همه چیز دانا است) (تفسیر کابلی).

این آیه نشان می‌دهد که اسلام نه تنها ازدواج را تشویق می‌کند، بلکه فقر و مشکلات اقتصادی را مانع اساسی آن نمی‌داند؛ زیرا رزق و گشایش حقیقی در دست خداوند متعال است.

علامه شعرای (رحمه‌الله) می‌نگارد: (فقر گاهی ممکن است سبب شود که کسی به ازدواج با دختر رغبت نشان ندهد، یا خانواده دختر به خواستگار تمایلی نداشته

باشند. چه بسا روزی هر دو نفر با هم فراهم شود و پیوند آنان در این رابطه مشروع، خود دری باشد برای گشایش روزی که به روی هر دو گشوده می شود (الشعراوی، ۱۹۹۷م، ج ۱۶، ص ۱۰۲۶۳).

بدین ترتیب، اسلام با ارائه مجموعه‌ای از تدابیر اخلاقی، اجتماعی و حقوقی، غریزه جنسی را در مسیر صحیح هدایت کرده و از آن به عنوان عاملی برای تعادل فردی، سلامت روانی و استحکام اجتماعی استفاده می‌گیرد.

برنامه تربیتی

اسلام برای حفظ امنیت و سلامت جامعه، علاوه بر قوانین جزائی، نظام تربیتی و اخلاقی دارد که از خانواده آغاز و در جامعه گسترش می‌یابد. خانواده نخستین نهاد تربیتی است که نقش اساسی در شکل‌گیری ایمان، اخلاق و شخصیت انسان دارد.

الله جلّ جلاله می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ (التحریم: ۶). ترجمه: (ای مؤمنان نگهدارید نفس‌های خود را و اهل خانه خود را از آتشی که آتش‌انگیز آن مردمان و سنگ‌ها است) (تفسیر کابلی).

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: «کلکم راع وکلکم مسؤول عن رعیتہ» (البخاری، ۱۹۹۳م، ج ۵، ص ۱۹۹۶). ترجمه: (همه شما نگهداران و مسئول هستید و همه شما در برابر کسانی که زیر سرپرستی شما هستند جواب‌گو می‌باشید).

تربیت اخلاقی، هدف اصلی رسالت پیامبر است: «إنما بعثت لأتمم مكارم الأخلاق» (البیهقی، ۱۴۳۲، ج ۲۱، ص ۲۸). ترجمه: (همانا من فرستاده شده‌ام تا فضیلت‌های والای اخلاق را به کمال برسانم).
اجرای اصول تربیتی اسلام باعث اصلاح فضایل اخلاقی، کاهش ظلم و فساد و تحقق امنیت و آرامش در جامعه می‌شود.

امر به معروف و نهی از منکر

این اصل، سازوکار پیش‌گیرانه و اصلاحی اسلام در جامعه است که بر اساس آن هر فرد در برابر خود و دیگران مسئول است. مسلمانان موظف‌اند به کار نیک فراخوانند و از منکر باز دارند، زیرا ترک این وظیفه موجب گسترش فساد و ناامنی می‌شود.

قرآن کریم می‌فرماید: ﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (آل عمران: ۱۰۴). ترجمه: (و باید که باشد از شما جماعتی که بخوانند به سوی کار نیکو و بفرمایند به کار پسندیده و باز دارند از ناپسند و آن گروه ایشان‌اند رستگار) (تفسیر کابلی).

این آیه کریمه نشان می‌دهد که امر به معروف و نهی از منکر یکی از اهداف اساسی جامعه سالم اسلامی و عاملی مهم در حفظ نظم و سلامت اجتماعی است. در سنت نبوی نیز این اصل به‌عنوان یک مسئولیت عمومی و اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «من رأی منکم منکرا فلیغیره بیده، فإن لم یستطع فیلسانه، فإن لم یستطع فبقلبه، وذلك أضعف الإيمان» (النیسابوری، ۱۳۷۴هـ، ج ۱، ص ۵۰). ترجمه: (هرکس از شما کار ناپسندی را ببیند، باید آن را با دست خود تغییر دهد؛ اگر نتوانست، با زبان خود (نصیحت و تذکر) آن را تغییر دهد؛ و اگر نتوانست، با قلب خود (از آن بیزاری جوید)، و این پایین‌ترین درجه ایمان است).

این اصل موجب مسئولیت‌پذیری اخلاقی، نظارت اجتماعی و حفظ نظم و سلامت جامعه می‌گردد. هم‌چنین، پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در بیان پیامدهای ترک این وظیفه اجتماعی هشدار داده و می‌فرماید: «والذی نفسی بیده لتأمرن بالمعروف ولتنهون عن المنکر أو لیوشکن الله أن یبعث علیکم عقابا منه ثم تدعونه فلا یتستجاب لکم» (الترمذی، ۱۳۹۵، ج ۴، ۴۶۸). ترجمه: (سوگند به آن ذاتی که جانم در دست اوست، حتماً باید امر به معروف کنید و از منکر باز دارید؛ در غیر آن نزدیک است

که خداوند از جانب خود عذابی بر شما بفرستد، آن‌گاه او را دعاء می‌کنید ولی دعای شما پذیرفته نخواهد شد).

از مجموع این تعلیمات روشن می‌شود که اصل امر به معروف و نهی از منکر در اسلام نوعی سازوکار اصلاحی و پیش‌گیرانه در برابر انحرافات اخلاقی و اجتماعی است. این اصل با ایجاد روح مسئولیت‌پذیری در میان افراد جامعه، آنان را به نظارت اخلاقی متقابل وادار می‌کند و از این طریق مانع گسترش فساد، ظلم، تجاوز به حقوق دیگران و جرایمی می‌شود که سبب هرج و مرج و ناامنی اجتماعی می‌گردد.

فلسفه تشریح حدّ زنا

اسلام روابط جنسی را در چارچوب مشروع ازدواج قرار داده و هر نوع رابطه خارج از آن را ممنوع اعلام کرده است، زیرا خانواده هسته اصلی جامعه است و سلامت آن بر کل ساختار اجتماعی تأثیر مستقیم دارد. از مهم‌ترین جلوه‌های این ممنوعیت، تحریم زنا و تعیین مجازات مشخص برای آن است. قرآن کریم با لحنی شدید از این عمل نهی کرده و می‌فرماید: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانِيَةَ إِنَّهُ كَانَ فُحْشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (الإسراء: ۳۲). ترجمه: (و نزدیک مشوید به زنا (هرآینه) آن است عمل زشت و بد راهی است) (تفسیر کابلی).

آیه کریمه فوق به نکات مفید فراوانی اشاره دارد:

- به آن نزدیک نشوید. این تعبیر اشاره لطیفی دارد به این‌که آلودگی به زنا غالباً مقدماتی دارد از قبیل بی‌حجابی، بدحجابی، چشم‌چرانی، کتاب‌های بدآموز، نشریات ویران‌گر، فیلم‌های فاسد و ترک ازدواج.
 - زنا را فاحشه (کردار یا گفتار زشت) خوانده است.
 - زنا را ﴿سَاءَ سَبِيلًا﴾ (بد راهی) گفته است؛ که اشاره به مفسد دیگر آن دارد (القرطبی ۱۹۶۴، ج ۱۰، ص ۲۵۳).
- افزون بر این، پدیده زشت زنا زیان‌های بی‌شماری را نیز در پی دارد که یک‌تعداد از آن‌ها قرار ذیل یادآوری می‌گردد:
- نظام خانواده و رابطه پدری و فرزندی را متزلزل می‌سازد.

- زمینه انواع برخورد و درگیری‌ها در میان هوس‌بازان را فراهم می‌سازد.
- باعث اشاعه انواع امراض مقاربتی می‌گردد و افراد زیادی از این راه، سلامت خود را از دست می‌دهند.
- غالباً زمینه‌ساز سقط جنین و کشتن فرزندان و قطع نسل می‌گردد.
- سنت حسنه ازدواج را از بین می‌برد پیوندی که اشتراک در تشکیل زندگی، انس روحی، آرامش فکری، تربیت فرزندان و تعاون و هم‌یاری در همه ابعاد زندگی با خود دارد (الدمشقی، ۱۹۹۸، ج ۱۲، ۲۷۰).

پیامبر اکرم ﷺ نیز زنا را با ضعف ایمان مرتبط دانسته و فرمودند: «لا یزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن» (الزحیلی، ۱۴۳۳ هـ، ج ۷، ص ۵۲۷۴). ترجمه: (فرد زناکار در هنگام زنا کردن ایمان ندارد).

پیامدهای تطبیق حد زنا در جامعه

اجرای حدود شرعی در اسلام تنها مجازات صرف نیست، بلکه برای جلوگیری از فساد و تأمین مصلحت عمومی جامعه تشریح شده است.

امام شاطبی (رحمه الله) در بیان فلسفه تشریح حدود می‌نویسد: «و إقامة الحدود والقصاص مشروع لمصلحة الزجر عن الفساد، و إن أدى إلى إتلاف النفوس، و إهراق الدماء، و هو فی نفسه مفسدة» (الشاطبی، ۱۴۱۷ هـ، ج ۱، ص ۳۷۴).

ترجمه: برپایی حدود و قصاص به هدف باز داشتن از فساد تشریح شده است، هر چند ممکن است به از بین رفتن جان‌ها و ریخته‌شدن خون‌ها بینجامد؛ امری که در ذات خود مفسده به‌شمار می‌رود. برعلاوه، مقصود از اجرای حدود - از جمله حد زنا - در نهایت جلوگیری از فساد گسترده و تأمین مصلحت بزرگ‌تر جامعه است.

بر اساس این، تطبیق عادلانه و ضابطه‌مند حد زنا پیامدهای اجتماعی و امنیتی متعددی در پی دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. کاهش جرائم اخلاقی و پیش‌گیری از فساد اجتماعی

یکی از مهم‌ترین پیامدهای اجرای حد زنا، ایجاد بازدارندگی در برابر جرائم اخلاقی است. نظام جزایی اسلام بر اصل «الردع والزجر» استوار است؛ یعنی مجازات باید به

حالتی باشد که از تکرار جرم توسط مجرم و نیز از ارتکاب آن توسط دیگران جلوگیری کند. قرآن کریم درباره اجرای حدّ زنا می‌فرماید:

﴿وَلْيَشْهَدْ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (النور: ۲). ترجمه: (و باید ببیند (حاضر شود) به عقوبت ایشان جماعتی از مؤمنان) (تفسیر کابلی).

تا این‌که از یک طرف، چهره منحوس مجرم، شناخته شود و سزای عمل بد خود را ببیند و از ارتکاب مجدد این جنایت پرهیز کند و از سوی دیگر، مایه عبرت برای دیگران گردد تا در آینده هوس‌بازان و فحاشان در حریم دیگران تجاوز نکنند. علامه ماوردی (رحمه‌الله) می‌نگارد: «یعنی بالعذاب الحدّ يشهد عند الإقامة طائفة من المؤمنین، لیکونوا زیادة فی نکالہ و بینة علی إقامة حدہ» (الماوردی، ۳۱: ۴، ص ۷۲). ترجمه: (مراد از عذاب در این‌جا همان حد است؛ باید هنگام اجرای آن، گروهی از مؤمنان حضور داشته باشند تا هم بر شدت بازدارندگی آن افزوده شود و هم گواهی بر برپایی و اجرای حدّ الهی باشد). برعلاوه، تشریح و اجرای حدّ زنا در اسلام، وسیله‌ای برای حفظ بنیاد خانواده، صیانت از نسب و جلوگیری از فروپاشی بنیان‌های اجتماعی به‌شمار می‌آید.

۲. حفظ عفت عمومی و سلامت اخلاقی جامعه

عفت عمومی یکی از مهم‌ترین ارزش‌های اجتماعی در اسلام است. شریعت اسلامی با مجموعه‌ای از احکام اخلاقی، تربیتی و حقوقی می‌کوشد فضای جامعه را از عوامل تحریک‌کننده و فسادآور پاک نگه دارد. حدّ زنا در این میان نقش نهایی را ایفاء می‌کند؛ یعنی زمانی اجراء می‌شود که فرد، با وصف همه تعلیمات اخلاقی و تربیتی، مرتکب عمل فاحشه گردد. اجرای حدّ زنا پیام روشن برای جامعه دارد و آن این است که تعرض به ارزش‌های اخلاقی و حریم عفت عمومی قابل قبول نیست. در این زمینه، وهبه الزحیلی (رحمه‌الله) می‌نویسد: «حدّ الزنا حق خالص الله تعالی، أي حق للمجتمع؛ لأنه وجب صيانة للأعراض عن التعرض لها، ومحافظة علی المصالح العامة، وهي دفع الفساد الراجع إليهم» (الزحیلی، ۱۴۳۳هـ، ج ۷، ص ۵۳۶۸).

ترجمه: (حد زنا، حق خالص خداوند متعال است؛ یعنی حقی است که به جامعه تعلق دارد؛ زیرا این حد برای پاس داری از آبروها و جلوگیری از تعرض به آنها تشریح شده و نیز به منظور حفظ مصالح عمومی جامعه است، که دفع فساد غالب و زیان‌های اجتماعی از مردم می‌باشد). بر علاوه، اجرای این حد به پاک‌سازی فضای اجتماعی از مظاهر فساد و بی‌بندوباری کمک کرده و زمینه‌ی اصلاح عفت عمومی و احساس امنیت اخلاقی در جامعه را فراهم می‌سازد.

۳. تحکیم بنیاد خانواده

خانواده در اسلام مهم‌ترین نهاد اجتماعی و نخستین محیط تربیتی انسان محسوب می‌شود. هر نوع تهدید علیه این نهاد، در نهایت به فروپاشی نظم اجتماعی منجر می‌گردد. زنا یکی از مهم‌ترین عواملی است که بنیان خانواده را متزلزل می‌سازد؛ زیرا با ایجاد روابط نامشروع، اعتماد میان زن و شوهر را از میان برده و زمینه‌ی فروپاشی خانواده را فراهم می‌کند. از طرفی، زنا موجب اختلاط نسب و تردید در انتساب فرزندان می‌شود که این مسئله پیامدهای حقوقی، اجتماعی و روانی گسترده‌ای دارد. به همین دلیل، شریعت اسلامی برای حفظ نظام نسب و صیانت از خانواده، مجازات شدیدی برای این جرم مقرر کرده است.

حد زنا در واقع نوع حمایت قانونی از نهاد خانواده است، عبدالقادر عوده تشریح می‌کند که هدف اساسی حد زنا حفاظت از نظام خانواده و حفظ نظم اجتماعی است او می‌نویسد: «فالنزاع اعتداء علی نظام الأسرة، ولو لم یعاقب علیه لکان لکل امرئ أن یشارک الآخر فی آی امرأة شاء، وأن یدعی من شاء أو یتنصل من شاء من الأبناء؛ وأخيراً فإن إباحة الزنا معناها الاستغناء عن نظام الأسرة وهدم الدعامة الأولى من الدعائم التي تقوم علیها الجماعة» (عوده، ۱۴۳۱، ج ۱، ص ۶۱۸). ترجمه: زنا تجاوز به نظام خانواده است؛ و اگر بر آن مجازاتی مقرر نشود، هر فردی می‌تواند در هر زنی که بخواهد با دیگری شریک شود و هر فرزندی را که بخواهد به خود نسبت دهد یا از فرزندی که بخواهد انکار کند. در نهایت، مباح دانستن زنا به معنی

بی‌نیازی از نظام خانواده و فرو ریختن نخستین پایه‌ای است که جامعه بر آن استوار می‌باشد.

ابن قیم الجوزیه (رحمه‌الله) می‌نویسد: «ولما كان الزنا من أمهات الجرائم وكبائر المعاصي لما فيه من اختلاف الأنساب... فشاكل في معانيه أو في أكثرها القتل» (ابن قیم الجوزیه، ج ۲، ص ۸۲). ترجمه: (و از آن‌جای‌که زنا از جمله بزرگ‌ترین جرایم و از گناهان کبیره به‌شمار می‌رود، زیرا در آن اختلاط و برهم خوردن نسب‌ها نهفته است. پس در معانی و پیامدهای خود، یا دست‌کم در بیش‌تر آن‌ها، با جرم قتل همانندی دارد). بناءً در نظر فقه اسلامی، تشریح و اجرای حد زنا افزون بر جنبه جزائی، وسیله‌ای برای حفظ نسب، حمایت از خانواده و جلوگیری از فروپاشی نظم اخلاقی و اجتماعی جامعه به‌شمار می‌آید.

۴. ایجاد امنیت روانی و اجتماعی

یکی دیگر از اهداف مهم اجرای مجازات در شریعت اسلامی، تأمین امنیت عمومی و ایجاد آرامش روانی در جامعه است؛ زیرا جرایمی مانند زنا تنها یک تخلف فردی نیست، بلکه آثار اخلاقی و اجتماعی گسترده‌ای بر فضای روانی جامعه برجای می‌گذارد. در همین زمینه، ابن قیم الجوزیه (رحمه‌الله) در بیان یک‌تعداد پیامدهای اخلاقی و روانی زنا می‌نویسد: «ومنها الوحشة التي يضعها الله سبحانه وتعالى في قلب الزاني، وهي نظير الوحشة التي تعلقو وجهه، فالعفيف على وجهه حلاوة، وفي قلبه أنس، ومن جالسه استأنس به، والزاني تعلقو وجهه الوحشة، ومن جالسه استوحش به» (ابن قیم، ۱۴۴۰هـ، ص ۴۹۶).

و از جمله پیامدهای آن، وحشت و اضطرابی است که خداوند متعال در دل زناکار قرار می‌دهد؛ و این حالت همانند وحشتی است که در چهره او آشکار می‌شود. فرد عقیف در چهره‌اش نوعی شیرینی و جذابیت و در دلش آرامش و انس وجود دارد، و هرکس با او هم‌نشین شود احساس انس و آرامش می‌کند؛ اما زناکار در چهره‌اش نوعی وحشتی نمایان است و هر کس با او هم‌نشین شود احساس

وحشت می‌کند). بر این اساس، پیش‌گیری از چنین جرایمی و اجرای حدود شرعی، بر علاوه حفظ نظم اجتماعی، در ایجاد فضای سالم اخلاقی، تقویت اعتماد اجتماعی و گسترش احساس امنیت و آرامش روانی در جامعه نقش مهمی ایفاء می‌کند.

۵. تقویت اعتماد عمومی به نظام عدالت

از دیگر پیامدهای مهم اجرای حدود شرعی، تقویت اعتماد عمومی به نظام عدالت است. هنگامی که مردم ببینند که قانون بدون تبعیض و بر اساس عدالت اجراء می‌شود، اعتماد آنان به حاکمیت و نظام قضایی افزایش می‌یابد. این اعتماد اجتماعی یکی از ارکان اساسی ثبات و استقرار هر جامعه‌ای به‌شمار می‌رود.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز در تأکید بر عدالت در اجرای حدود فرمودند: «وَأَمِ اللَّهُ لَوْ أَنْ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا» (البخاری ۱۹۹۳م، ج ۳، ص ۱۲۸۲). ترجمه: (به خدا سوگند، اگر فاطمه دختر محمد نیز دزدی می‌کرد، قطعاً دست او را قطع می‌کردم).

این حدیث نشان می‌دهد که عدالت در اسلام بر اساس اصل مساوات است و هیچ‌کس، حتی نزدیک‌ترین افراد به پیامبر صلی الله علیه و آله از اجرای قانون مستثنی نیست. چنین روشی سبب می‌شود مردم به عدالت نظام قضایی اعتماد کنند و قانون را به‌عنوان ضامن امنیت و نظم اجتماعی بپذیرند.

۶. تحقق مقاصد شریعت در حفظ نسل و اخلاق

در نهایت، یکی دیگر از مهم‌ترین پیامدهای اجرای حد زنا تحقق مقاصد شریعت اسلامی است. همان طوری که علمای اصول فقه بیان کرده‌اند، یکی از مقاصد اساسی شریعت (حفظ نسل) و (حفظ اخلاق) است. زنا به‌طور مستقیم این دو مقصد مهم را تهدید می‌کند؛ زیرا هم باعث اختلاط نسب می‌شود و هم ارزش‌های اخلاقی جامعه را تضعیف می‌نماید. امام شاطبی (رحمه الله) در بیان هدف و حکمت حد زنا می‌نویسد: «فَالزَّيْنِ سَبَبُ حُكْمِ هُوَ الرِّجْمِ، وَحُكْمَتُهُ حِفْظُ النَّسْلِ

وبقاء النوع الانسانی، ای: حکمة ترتب الحكم عليه وشرعیه عنده حفظ النسل» (الشاطبی، ۱۴۱۷، ج ۱، ص ۴۰۷). ترجمه: (بنابر این، زنا سببِ حکمی است که همان رجم می‌باشد. و حکمت آن، حفظ نسل و تداوم نوع انسانی است. یعنی حکمتِ ترتب و مشروعیت این حکم، حفاظت از نسب‌ها و صیانت از بقای نسل انسان است).

بر این اساس، اجرای حدّ زنا نه تنها یک حکم جزایی، بلکه ابزاری برای تحقق مصالح عمومی و حفظ سلامت اخلاقی و اجتماعی جامعه به شمار می‌آید.

نتیجه‌گیری

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که حدّ زنا در شریعت اسلامی تنها یک مجازات نیست، بلکه بخشی از نظام جامع اصلاح اجتماعی است. هدف از تشریح این حد، حفظ عفت عمومی، صیانت از نسل، تحکیم بنیاد خانواده و جلوگیری از گسترش فساد در جامعه می‌باشد. اجرای عادلانه و هدف‌مند حدّ زنا، در کنار سایر برنامه‌های تربیتی و اخلاقی اسلام، می‌تواند نقش مهمی در کاهش جرائم اخلاقی و تقویت امنیت اجتماعی ایفاء کند. از این جهت، درک فلسفه تشریح این حکم و تحلیل آثار اجتماعی آن می‌تواند به فهم عمیق‌تر نظام حقوقی اسلام و جواب‌گویی به شبهات معاصر کمک نماید.

منابع

القرآن الكريم.

- ديوبندی، محمود الحسن، عثمانی، شيراحمد. تفسير كابلې.
- ابن قيم الجوزية، أبو عبدالله محمد بن أبي بكر بن أيوب. (٦٩١ - ٧٥١). إعلام الموقعين عن رب العالمين (محمد عبدالسلام إبراهيم، تحقيق). بيروت: دار الكتب العلمية.
- ابن قيم الجوزية، أبو عبدالله محمد بن أبي بكر بن أيوب. (٦٩١ - ٧٥١)، روضة المحبين ونزهة المشتاقين (محمد عزيز شمس، تحقيق؛ سليمان بن عبد الله العمير و محمد أجمل الإصلاحى، مراجعة). الطبعة: الرابعة، ١٤٤٠ هـ - ٢٠١٩ م، الرياض / بيروت: دار عطاءات العلم / دار ابن حزم.
- الأصفهاني، أبو القاسم الحسين بن محمد، المعروف بالراغب. (١٤١٢هـ). المفردات في غريب القرآن. تحقيق: صفوان عدنان الداودي. ط ١. دمشق-بيروت: دار القلم؛ الدار الشامية.
- البخارى، محمد بن إسماعيل، أبو عبدالله. (١٩٩٣م). صحيح البخارى. تحقيق: مصطفى ديب البغا. ط ٥. دمشق: دار ابن كثير؛ دار اليمامة.
- بكر بن عبد الله، أبو زيد بن محمد بن عبد الله بن بكر بن عثمان بن يحيى بن غيـب بن محمد (المتوفى: ١٤٢٩هـ)، الحدود والتعزيرات عند ابن القيم، الطبعة: الثانية ١٤١٥ هـ، الرياض: دار العاصمة للنشر والتوزيع.
- البيهقي، أحمد بن الحسين بن علي، أبو بكر (٣٨٤-٤٥٨هـ). (١٤٣٢هـ/٢٠١١م). السنن الكبير. تحقيق: عبد الله بن عبد المحسن التركي. ط ١. القاهرة: مركز هجر للبحوث والدراسات العربية والإسلامية.
- الترمذى، محمد بن عيسى بن سَوْرَة بن موسى بن الضحاك، أبو عيسى (ت ٢٧٩هـ).
- (١٣٩٥هـ/١٩٧٥م). السنن. تحقيق وتعليق: أحمد محمد شاکر (ج ١-٢).

- ومحمد فؤاد عبد الباقي (ج ٣)، وإبراهيم عطوة عوض (ج ٤-٥). ط ٢. مصر:
شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي.
- الجرجاوى، على أحمد. (١٤١٨هـ). **حكمة التشريع وفلسفته**. تحقيق: خالد العطار.
ط ٢. دمشق: دار الفكر.
- جعفر، على محمد. (١٤١٧هـ). **فلسفة العقوبات في القانون والشرع الإسلامى**.
بيروت: المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع.
- الدمشقى، ابن عادل، أبو حفص عمر بن على. (١٩٩٨م). **اللباب في علوم الكتاب**.
تحقيق: أحمد عبد الموجود وعلى محمد معوض. ط ١. بيروت: دار الكتب
العلمية.
- الزحيلي، وهبة بن مصطفى. (١٤٣٣هـ). **الفقه الإسلامى وأدلته**. ط ٤. دمشق: دار
الفكر.
- الشاطبي، أبو إسحاق إبراهيم بن موسى بن محمد اللخمي. (ت ٧٩٠هـ)، **الموافقات**
(أبو عبيدة مشهور بن حسن آل سلمان، تحقيق). الطبعة: الأولى، ١٤١٧ هـ،
بيروت: دار ابن عفان.
- الشعراوى، محمد متولى (ت ١٤١٨هـ). (١٩٩٧م). **تفسير الشعراوى (الخواطر)**.
القاهرة: مطابع أخبار اليوم.
- عودة، عبد القادر. (بى تا). **التشريع الجنائى الإسلامى مقارناً بالقانون الوضعى**.
بيروت: دار الكاتب العربى.
- القرطبي، محمد بن أحمد الأنصارى، أبو عبد الله. (١٩٦٤م). **الجامع لأحكام
القرآن**. تحقيق: أحمد البردوني وإبراهيم أطفيش. ط ٢. القاهرة: دار الكتب
المصرية.
- الكاسانى، علاء الدين أبو بكر بن مسعود. (١٣٢٧-١٣٢٨هـ). **بدائع الصنائع فى
ترتيب الشرائع**. ط ١. القاهرة: المطبعة الجمالية.

- الماوردي، علي بن محمد بن حبيب البصري البغدادي، أبو الحسن (ت ٤٥٠هـ).
(١٤٣١هـ). **النكت والعيون (تفسير الماوردي)**. تحقيق: السيد بن عبد
المقصود بن عبد الرحيم. بيروت: دار الكتب العلمية.
النيسابوري، مسلم بن الحجاج القشيري، أبو الحسين (٢٠٦-٢٦١هـ).
(١٣٧٤هـ/١٩٥٥م). **صحيح مسلم**. تحقيق: محمد فؤاد عبد الباقي. القاهرة:
مطبعة عيسى البابي الحلبي وشركائه.